

Motion till riksdagen 2016/17:1079

av Jan Björklund m.fl. (L)

Insatser för hbt-personers rättigheter och möjligheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppföljning av hbt-strategin och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kompetenslyft till kommuner och landsting och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sexualundervisning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hälsofrämjande insatser ur ett hbt-perspektiv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om äldre hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till kommuner och landsting för arbetet mot hiv och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om informationsplikten för hiv och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om könsneutral familjelagstiftning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om värdmoderskap och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om embryodonation och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid byte av juridiskt kön och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åldersgräns vid medicinsk könskorrigering och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för personer att själva välja en tredje könskategori i folkbokföringen och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättsväsendets arbete mot hatbrott och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffrättsligt skydd för transpersoner och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hedersrelaterat våld och förtryck mot hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppehållstillstånd för hbt-personer på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av rättstillämpningen avseende asylsökande hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett hbt-perspektiv inom EU:s asylpolitik och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tryggheten på asylboenden för hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frågor om hbt-rättigheter som en del av samhällsorienteringen för nyanlända och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbt-frågor som en del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om demokratibistånd för arbete med hbt-rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om diskrimineringskyddet på EU-nivå för hbt-personer och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om EU:s familjebegrepp och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kränkningar av hbt-personers rättigheter i EU:s medlemsländer och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det museala arbetet med att dokumentera hbt-personers liv och historia och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Rättigheterna för homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer, eller med ett bredare begrepp: hbtq-personer) har successivt stärkts under de senaste decennierna. Par av samma kön kan i dag ingå äktenskap, har lagligt stöd för att adoptera barn samt att få tillgång till assisterad befruktning. Hbt-personer omfattas av ett brett lagskydd mot diskriminering – senast reformerat genom lagändringar som träder i kraft den 1 januari 2017 – och kravet på sterilisering i samband med ändrad könstillhörighet har avskaffats.

Trots dessa framsteg återstår lagstiftningsarbete samt att åtgärda den homofobi som hbt-personer utsätts för. Hbt-personer utsätts fortfarande för våld, diskriminering, fördomar och andra kränkningar enbart på grund av sin kärlek eller sin könsidentitet. Förtryck och fördomar leder också till marginalisering och ohälsa. Hbt-personer som grupp har en sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Transpersoner är särskilt utsatta. Här följer en rad insatser som vi anser behöver göras för att förbättra hbt-personers situation.

Uppföljning av hbt-strategin

Liberalerna och alliansregeringen presenterade i början av 2014 Sveriges första hbt-strategi. Syftet med strategin var att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. I strategin anges att det under 2017 ska göras en uppföljning. Vi är därför kritiska till att regeringen inte aviserar en sådan uppföljning under 2017. Liberalerna anser att en sådan uppföljning måste ske.

Kompetenslyft inom kommuner och landsting i hbt-frågor

Hbt-personer möts än i dag av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbt-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser vi att det krävs ett kompetenslyft avseende hbt-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och landsting ansvarar för.

Det bör ske genom integrering av hbt-frågorna i alla verksamheter som kommuner och landsting ansvarar för, bl.a. genom hbt-kompetenssatsningar på vårdcentraler, ungdomsmottagningar och boenden. RFSL:s initiativ till hbt-certifieringar av olika verksamheter och olika utbildningar kan här vara ett exempel, men också andra former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder behövs. Inom ramen för det utökade anslag på området som regeringen aviserar i budgetpropositionen anser vi därför att en kompetenssatsning bör göras riktad till sådana verksamheter som kommuner och landsting ansvarar för.

Skolors och förskolors likabehandlingsarbete

Undersökningar om ungas psykiska ohälsa visar att hbt-personer i allmänhet och transpersoner i synnerhet mår sämre än genomsnittet. Att slippa diskriminering och kränkningar i sin vardag är en förutsättning för att hbt-personer ska må bättre. Hbt-personer är också föräldrar, och om förskolor eller skolor bemöter familjer fördomsfullt på grund av föräldrarnas sexuella läggning drabbar det även barnen.

Därför anser vi att skolornas likabehandlingsarbete tydligare ska omfatta samtliga relevanta hbt-frågor. Ett första steg är att skyldigheten att arbeta med aktiva åtgärder från och med årsskiftet 2016/17 kommer att omfatta alla diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen, men mer behövs. Vår utgångspunkt är att alla som möter elever på skolorna ska ha hbt-kompetens. Det gäller i allra högsta grad elevhälsan men också lärare, förskollärare och annan skolpersonal. Vi anser också att sexualundervisningen behöver ses över så att frågor kring sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck finns med på ett tydligare sätt och blivande lärare får möjlighet att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor.

Hälsa

Diskrimineringens pris märks på flera olika sätt. En rad internationella studier pekar på att förekomsten av psykisk ohälsa är högre bland hbt-personer än hos befolkningen i allmänhet, och att detta har samband med den särskilda utsatthet som följer av en minoritetsposition med risk för diskriminering och negativt bemötande.

Nyligen har Socialstyrelsen presenterat registerstudien ”Psyisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap” (2016), där situationen för personer i samkönade äktenskap jämförs med den för personer i olikkönade äktenskap. Genom att undersöka situationen för gifta par möjliggörs jämförelser på registernivå, även om studien inte kan särskilja situationen för t.ex. transpersoner i relation till cispersoner eller homosexuella i relation till bisexuella.

Socialstyrelsens kartläggning visar att förekomsten av psykisk ohälsa i form av riskbruk och beroende, ångestsjukdomar och depressioner var högre bland personer i samkönade äktenskap än bland personer i olikkönade äktenskap. Riskbruk och beroende var särskilt vanligt bland kvinnor i samkönade äktenskap. Män i samkönade äktenskap hade även i större utsträckning allvarligare sjukdom som psykos än män i olikkönade äktenskap. Både män och kvinnor i samkönade äktenskap använde även i större utsträckning psykofarmaka jämfört med personer i olikkönade äktenskap. Analys av mortalitet visade på en ökad dödlighet på grund av självmord och hiv/aids bland personer i samkönade äktenskap jämfört med personer i olikkönade äktenskap.

Socialstyrelsen menar att en högre förekomst av psykisk ohälsa bland hbt-personer kan bero på allvarlig psykosocial stress då gruppen ständigt kan befinna sig i en minoritetsposition. Sådan psykosocial stress påverkas dessutom av att exempelvis ha hiv/aids eller adhd, med ytterligare ökad risk för psykisk ohälsa som följd. Att personer i samkönade äktenskap dessutom kan riskera en förtida död på grund av självmord tyder på en situation som kan ha allvarliga konsekvenser för gruppen.

Skillnaderna i ohälsa är ett av de tydligaste uttrycken för att diskrimineringens och osynliggörandets effekter på ett mycket konkret sätt påverkar många hbt-personers liv. Därför är det viktigt att både folkhälsoarbetet och hälso- och sjukvården i stort beaktar detta i sitt arbete. Det är viktigt att arbeta för preventiva riktade insatser för hbt-personer, och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbt-personer och övriga.

Äldre hbt-personer

Äldre hbt-personer möter fortfarande fördomar och diskriminering. De är barn av en generation i vilken många inte vågat komma ut och möter homo-, bi- och transfobi både bland sina jämnåriga och i vård- och omsorgspersonalen.

Vi vill att årsrika hbt-personer ska känna sig trygga och välkomna på landets alla äldreboenden som bör hbt-certifieras eller ha personal som genomgått någon form av hbt-kompetenshöjande utbildning. Vi anser att det ska vara möjligt att skapa fler äldreboenden med hbt-profil och då ta vara på den erfarenhet som finns bl.a. i Stockholm där äldreboendet Regnbågen finns sedan november 2013.

Behåll det öronmärkta anslaget för arbete mot hiv

Män som har sex med män är en av de grupper som har drabbats allra hårdast av hiv epidemin. Arbetet för att förebygga hiv och ge hjälp åt hivbärare angår alla, men har därför också en särskild relevans ur ett hbt-perspektiv.

Statsanslaget till insatser mot hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar föreslås i budgetpropositionen minskas från 145,5 till 75,5 miljoner kronor, det vill säga i det närmaste halveras, redan 2017. Som motivering hänvisar regeringen till ”det

författningsreglerade ansvar som landsting och kommuner har för att förebygga smittspridning och stödja de smittade och deras anhöriga”. Det örnmärkta anslag som riktas till landsting och kommuner föreslås därför tas bort och pengarna överförs till det generella statsbidraget.

Liberalerna menar att detta vore en allvarlig felbedömning. De 7 000 personer som lever med hiv eller aids finns naturligtvis i hela Sverige, men över två tredjedelar lever i Stockholms län, västra Götaland eller Skåne, och mer än hälften (ca 3 700) enbart i Stockholms län. Två tredjedelar av de nya hiv-fallen rapporteras också i de tre storstadsregionerna. År 2015 fanns 40 procent av de nya fallen i Stockholms län. Många som bor på mindre orter väljer dessutom att hivtesta sig och i vissa fall också ha sin läkarkontakt i någon av storstadsregionerna.

När regeringen avskaffar det riktade anslaget och överför pengarna till det generella statsbidraget blundar den därför för det faktum att det finns en tydlig storstadsdimension i arbetet mot hiv och stöd till personer med hiv. Konsekvensen av detta blir att det förebyggande arbetet riskerar att drabbas och att insatserna för personer med hiv och deras anhöriga riskerar att försämrats.

Liberalerna avvisar därför bestämt regeringens förslag. I vårt budgetanslag återför vi hela det belopp för anslag till kommuner och landsting som regeringen vill avskaffa. Finansiering sker genom att motsvarande belopp förs från det generella statsbidraget till kommuner och landsting.

Informationsplikten vid hivinfektion

Män som har sex med män är en av de grupper där hivinfektion är särskilt vanlig. Smittskyddslagen från 2004 tar upp ett trettiotal smittsamma sjukdomar, såsom salmonella, hepatit A, B och C, tuberkulos samt hiv. Det är nästan 20 år sedan den senaste större översynen av smittskyddslagen påbörjades. Sedan dess har den medicinska utvecklingen lett till radikala framsteg. Förbättrade behandlingsformer har bland annat gjort att många patienter med hiv inte längre har mätbara virusmängder. Folkhälsomyndigheten, tidigare Smittskyddsinstitutet, har slagit fast att överföringsrisken vid sexuella kontakter är minimal eller mycket låg för människor som lever med hiv och har välfungerande behandling.

Hovrätten över Skåne och Blekinge friade i oktober 2013 en man med fungerande behandling mot hivinfektion som åtalats för framkallande av fara för annan efter att ha haft oskyddat sex. Hovrätten gjorde bedömningen efter att ha tagit del av det kunskapsunderlag som publicerats av Folkhälsomyndigheten och Referensgruppen för antiviral terapi (RAV) och som visar på kraftigt minskad smittsamhet vid behandlad hivinfektion. Högsta domstolen beviljade inte prövningstillstånd.

Därför anser vi att det behövs en översyn av smittskyddslagen med analys om den fyller sitt ändamål med avseende på informationsplikten. I det arbetet bör ingå att analysera förhållningsreglerna om hiv, som läkare kan välja att ge sina patienter. Utgångspunkten för denna översyn ska vara att Sverige ska fortsätta ha ett smittskyddsarbete i världsklass, och att varje människa har rätt att bemötas med respekt, värdighet och rättssäkerhet.

En könsneutral familjelagstiftning

Sedan 2005 kan kvinnor som lever i samkönade relationer få sjukvårdens hjälp med att skaffa barn genom assisterad befruktning. Den födande kvinnans partner av samma kön blir i dessa fall, förutsatt att hon samtyckt till behandlingen, barnets andra juridiska förälder, genom att bekräfta detta på samma sätt som en man som är sambo med kvinna som föder barn får göra. Det är dock vanligt, bland annat på grund av långa väntetider för behandling vid svenskt sjukhus, att kvinnor som lever i samkönade relationer åker utomlands för att få behandling eller själva genomför inseminationen i hemmet. I dessa fall måste den biologiska moderns maka eller partner ansöka om att adoptera barnet.

År 2007 föreslog utredningen Föräldraskap vid assisterad befruktning (SOU 2007:3) att föräldraskapet vid assisterad befruktning ska regleras på samma sätt för samkönade par som för olikkönade par. Någon sådan lagändring har dock inte kommit till stånd.

Vi anser att den omotiverade särbehandling som idag råder mellan par som inseminerats i Sverige och utomlands måste ändras. Familjelagstiftningen bör i detta avseende ändras så att den blir könsneutral.

Värdmoderskap (surrogatmoderskap)

Värdmoderskap, eller surrogatmoderskap som det också kallas, kan förenklat beskrivas som att en person är gravid med någon annans barn. Den som är gravid tar alltså emot ett befruktat ägg genom provrörsbefruktning, och efter födseln tar de tilltänkta föräldrarna hand om barnet.

Värdmoderskap kan vara aktuellt för den som inte har en fungerande livmoder eller där livmodern tagits bort (t.ex. vid en canceroperation), eller för andra par eller enskilda personer som av olika skäl inte kan bära ett barn. Frågan betyder lika mycket för olikkönade som samkönade par.

I dag är värdmoderskap tillåtet i tolv av EU:s medlemsländer, bland annat Storbritannien, Nederländerna och Belgien. I dessa länder har man hittat modeller för att möjliggöra värdmoderskap under goda former.

Värdmoderskap är ingen enkel fråga. I ena vågskålen ligger längtan efter barn. I den andra ligger oron för att den som bär barnet exploateras eller att barnet far illa.

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) tog upp frågan om värdmoderskap i sin rapport Assisterad befruktning – etiska aspekter (Smer 2013:1). Där var en majoritet i rådet för altruistiskt värdmoderskap och samtliga mot kommersiellt sådant. En viktig förutsättning för värdmoderskap är att det sker på helt frivillig väg från värdmoderns sida. Ju mer pengar som är inblandade, desto större är risken för att en person ställer upp som värdmoder för pengarnas skull.

Utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet hade i sina direktiv att ta ställning till om värdmoderskap ska tillåtas i Sverige, med utgångspunkten att detta i sådant fall ska vara altruistiskt. I sitt betänkande (SOU 2016:11) redovisade utredningen argument såväl för som emot en lagändring, men utredaren förespråkade själv att altruistiskt värdmoderskap inte borde tillåtas. Vilka närmare avvägningar som ligger bakom denna bedömning framgår inte omedelbart. Utredningen har under sommaren 2016 varit föremål för remissbehandling.

Vi anser att om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och den som är gravid med barnet så ska det välkomnas. De forskningsstudier som hittills gjorts pekar på att detta är möjligt. I

svensk lagstiftning bör det till exempel finnas tydliga regler om att utredning av både föräldrarnas situation och situationen för den som bär barnet ska göras, och att en sådan utredning måste visa att den som bär barnet inte tar på sig denna uppgift av ekonomiska skäl. Det är också viktigt med rådgivning och stöd under hela processen, och att barnets rätt till sina föräldrar och föräldrarnas skyldigheter gentemot planerade barn tydliggörs.

Embryodonation

Det är tillåtet att donera ägg och spermier, men det är i dag förbjudet med fertilitetsbehandlingar med enbart donerade könsceller, dvs. embryodonation. Embryodonation kan vara aktuell för såväl heterosexuella som samkönade par liksom för ensamstående, men för en del kvinnliga par kan förbudet mot embryodonation vara det avgörande hindret mot att få tillgång till assisterad befruktning. Smer framförde i ovan nämnda rapport om assisterad befruktning att donation av befruktade ägg bör tillåtas i Sverige, och även Utredningen om utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet har kommit till den slutsatsen (bet. SOU 2016:11).

Vi anser att embryodonation bör tillåtas, under ett tydligt regelverk som beskriver vad som ska beaktas innan ett par eller en ensamstående kvinna får tillgång till embryodonation och att donationen sker på frivillig väg. Barnet ska också ha rätt att liksom vid insemination och äggdonation få kunskap om sitt biologiska ursprung.

Åldersgräns vid byte av juridiskt kön och könskorrigering behandling

Fler transpersoner under 18 år bör få möjlighet att få leva fullt ut i enlighet med det kön de själva vet att de har, inte det kön som de förväntas vara enligt omgivningens normer.

Hälften av alla transpersoner har övervägt att ta sitt liv, en femtedel har försökt. En av anledningarna till transpersoners psykiska ohälsa är samhällets transfobi och den utsatthet som transpersoner därför drabbas av. Som en del av vårt arbete för att motverka transfobi bör vi bland annat säkerställa att lagar inte försvårar människors situation.

I lagen om fastställande av könstillhörighet finns i 1 § 4 en åldersgräns på 18 år. Det gör att personer under 18 år inte kan ändra juridisk könstillhörighet. En möjlighet att kunna ändra könstillhörighet skulle ge dessa ungdomar möjlighet att leva friare med lägre risk att bli utsatta för diskriminering eller trakasserier och i förlängningen lägre risk för psykisk ohälsa.

Regeringen tillsatte 2014 en utredare med uppgift att analysera möjligheten att ändra reglerna om åldersgräns för byte av kön. Utredningens betänkande (Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering, SOU 2014:91) har överlämnats till regeringen och har varit föremål för remissbehandling. I betänkandet föreslås att det ska finnas två lagar, en för byte av juridiskt kön och en för medicinsk könskorrigering. Av debatten om utredningen framgår att det kan bli en del ändringar i förslagen.

En fråga som tagits upp i flera remissvar är för- och nackdelar med strikta kronologiska åldersgränser. Sådana åldersgränser kan skapa förutsägbarhet för den enskilde men kan också försvåra en bedömning grundad på individens egen situation och egna önskemål. Även den rättsliga beslutsgången är en fråga där det finns olika synpunkter.

Kunskapsläget om unga transpersoners livssituation har ökat betydligt under senare år. De förslag som utredningen lämnat är ett resultat av detta. Att dela upp den nuvarande lagstiftningen i två delar, där en reglerar den juridiska könskorrigeringen och den andra delen den medicinska, förtydligar skillnaden mellan de två olika delarna av processen.

Liberalernas principiella hållning är att en ändring av den juridiska könstillhörigheten är något som individen själv bör få avgöra. Som utredningen framhåller handlar detta om respekt för den enskildes privatliv och rätt till självbestämmande över sin egen tillvaro. För den händelse att individen ångrar sig är det dessutom relativt okomplicerat att återgå till den tidigare juridiska könstillhörigheten. För personer som redan i unga år känner stark ångest och obehag förknippat med det juridiska kön de tilldelats vid födseln kan det vara mycket betydelsefullt att kunna få id-handlingar utfärdade med det kön de identifierar sig med.

Mot bakgrund av detta, och med hänsyn till principen att unga med stigande ålder och mognad ska kunna fatta fler beslut på egen hand om sin egen tillvaro, anser Liberalerna att den strikta åldersgränsen på 18 år för juridisk könskorrigering bör sänkas. Ett riktmärke bör vara att ungdomar från 15 års ålder bör kunna ansöka om ändrad juridisk könstillhörighet på egen hand. Ansökningar med vårdnadshavarens samtycke bör kunna göras några år tidigare än så.

Vad gäller medicinsk könskorrigering bör detta bedömas på samma sätt som all annan sjukvård. I andra sammanhang är det en främmande tanke att i lagstiftningen fastställa åldersgränser för när vissa former av sjukvårdande behandling ska kunna beviljas, utan detta är något som måste avgöras av den medicinska expertisen i samråd med patienten och, i förekommande fall, dennas vårdnadshavare.

Så länge erforderlig utredning genomförs, och om den finner att tunga sakskaäl talar för att ett medicinskt ingrepp skulle vara till nytta för individen, så bör ingreppet kunna genomföras oberoende av ålder. Någon i lagen fastställd åldersgräns för denna behandling bör därför inte finnas, samtidigt som det slutliga beslutet oavsett eventuell åldersgräns bör ligga hos Socialstyrelsen genom kravet på tillstånd. Detta är inte detsamma som att tidiga ingrepp kommer att vara vanligt förekommande. Det finns dock inte något sakligt skäl att i lagen fastställa en undre åldersgräns.

Frågan om tredje kön

Det finns ett antal individer som inte vill kategoriseras som vare sig män eller kvinnor. I vissa andra länder har detta tillgodosetts genom att individen efter egen begäran kan folkbokföras i en tredje könskategori.

Vi anser att för- och nackdelar med att införa ett tredje juridiskt kön bör utredas också i Sverige. Frågan är komplex och meningarna inom hbt-rörelsen flera. En grundläggande princip är att det tredje alternativet i så fall ska vara en valmöjlighet för de personer som själva önskar det, inte något som individer tilldelas. En annan viktig princip är att det fortsatta behovet av könsuppdelad statistik beaktas. En utredning om detta bör komma till stånd.

Förbättra rättsväsendets insatser mot hatbrott

För att kunna bekämpa hatbrott måste kunskapen om hatbrott inom hela rättskedjan stärkas. Offren måste våga anmäla och det förutsätter att hbt-personer känner ett förtroende för rättsväsendet. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende måste hela rättskedjan fungera när en hbt-person som utsatts för hatbrott vänder sig till de rättsliga myndigheterna. För detta krävs insatser för att stärka kunskapen inom rättsväsendet, från polis till åklagare och domstolar, om bemötande och utredning av hatbrott mot hbt-personer.

Alliansregeringen gav 2014 dåvarande Rikspolisstyrelsen ett särskilt uppdrag att utveckla arbetet för att bekämpa alla slags hatbrott bl.a. genom att stärka kunskapen inom polisen om hatbrott. Utredningen har överlämnats till regeringen. Bland åtgärderna återfinns att det i de tre storstadsregionerna ska inrättas hatbrottsgrupper som bland annat kan ansvara för kompetensstöd, samordning, brottsofferstöd och uppföljning i hela regionen. Övriga polisregioner ska se till att de också har förmåga att hantera denna brottslighet. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten och Brottsförebyggande rådet har vidare enats om att beskriva hatbrott på ett enhetligt sätt, vilket innebär ökade förutsättningar att identifiera, kartlägga och lagföra hatbrott.

Polismyndigheten har vidare i sitt regleringsbrev för 2016 i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som har vidtagits som ett resultat av det tidigare uppdraget att utveckla arbetet för att bekämpa hatbrott. I kravet på återrapportering ingår att föra ett resonemang kring vilka effekter åtgärderna bedöms ha lett till eller bedöms komma att leda till. Vidare ska redovisningen innehålla en beskrivning av hur myndigheten avser att fortsätta utveckla arbetet för att bekämpa hatbrott. Redovisningen ska lämnas senast den 1 mars 2017.

Liberalerna anser att det är viktigt att särskilda utbildningsinsatser görs för att stärka hbt-kompetensen inom hela rättsväsendet och att Polismyndigheten fortsätter att stärka den nationella utbildningskompetensen kring hatbrott. Vi välkomnar därför att Polismyndigheten har fått detta uppdrag och anser att det är viktigt att det fortsatta arbetet präglas av långsiktighet.

Stärkt straffrättsligt skydd för transpersoner

Förbudet mot hets mot folkgrupp omfattar inte hets med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Brottsbalkens förbud mot olaga diskriminering innefattar inte diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Inte heller den särskilda åtalsregeln vid förolämpning, som ger åklagare möjlighet att väcka allmänt åtal vid bl.a. förolämpning med rasistiska eller homofobiska motiv, inkluderar brott med anspelning på könsidentitet eller könsuttryck. Vidare tas inte transofobiska motiv med i brottsbalkens straffskärpningsregel i brottsbalkens 29 kap. 2 § 7, vilken möjliggör straffskärpning om motivet varit hat mot något som offret i gärningsmannens ögon representerade.

Vi anser att det straffrättsliga skyddet för transpersoner behöver breddas. Därför medverkade vi till att alliansregeringen tillsatte en utredning, som i december 2015 redovisade sina förslag (bet. SOU 2015:103). Vi anser att lagstiftningen behöver tydliggöras så att transpersoner inbegrips i den.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet drabbar även hbt-personer. Individer tvingas in i relationer, hotas, utsätts för våld och får i vissa fall betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Alla former av kollektivt skuldbeläggande måste motverkas, samtidigt som företeelsen inte får sopas under mattan.

För att effektivt motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck är det av stor vikt att det finns ett tydligt hbt-perspektiv. Det gäller på alla nivåer, från det nationella till det lokala arbetet på gräsrotsnivå. Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna för offer för hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp.

I Liberalernas budgetalternativ presenterar vi en särskild satsning om en halv miljard kronor under fyra år för att stärka och permanenta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa medel innebär en bred ambitionshöjning som ska få genomslag i hela samhället. I en särskild motion om ökade insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck redovisar vi ett antal satsningar som därmed möjliggörs, tillsammans med lagändringar och andra förslag som inte är direkt budgetrelaterade. För en mer detaljerad beskrivning av Liberalernas politik mot hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive det våld och förtryck som drabbar hbt-personer, hänvisas till dessa motioner.

En asylprocess där hbt-personers rättigheter respekteras

Socialdemokraterna och Miljöpartiet har nyligen lagt fram ny lagstiftning med omfattande skärpningar av asyllagstiftningen. Bland annat har möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter begränsats påtagligt. Enligt den nya lagstiftningen ska uppehållstillstånd enligt det aktuella lagrummet endast ges om det annars skulle strida mot svenskt konventionsåtagande. Det är en svårtolkad regel som kan leda till tillämpningsproblem.

I samband med riksdagsbehandlingen våren 2016 riktade Liberalerna allvarlig kritik mot den skärpta bestämmelsen. Vi framhöll att vi i grunden inte såg något behov av att ändra tidigare regler avseende synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter. Tyvärr vann vår hållning inte stöd av en riksdagsmajoritet. Vi vidhåller dock att möjligheten till uppehållstillstånd på grund av synnerligen eller särskilt ömmande omständigheter har varit en viktig ventil för utsatta grupper, däribland hbt-personer, och att regeringens hårdare politik kommer att innebära stor risk för att personer i behov av uppehållstillstånd nekas detta.

Även vad gäller utlänningslagens bestämmelse om flyktingskap behövs ett tydligt hbt-perspektiv. Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att göra en grundlig utvärdering av hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbt-personer, och om så krävs ändra lagstiftningen.

I RFSL:s rapport från 2012 om asylprövning av hbt-flyktingar framkom att asyl beviljas i Sverige om den sexuella läggningen manifesteras i tillräcklig utsträckning för att förföljelse skulle anses föreligga. En person som till exempel dolt sin sexualitet både i hemlandet och i Sverige anses därmed inte riskera förföljelse för sin sexuella läggning så länge hen fortsätter att dölja den.

Liberalerna anser att hbt-personer inte ska förnekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Därför behöver rättstillämpningen utvärderas vad gäller hbt-flyktingars möjlighet att beviljas asyl i Sverige.

Vi anser det uppenbart att det behövs en särskild utvärdering av praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland såväl homo- och bisexuella som transpersoner. Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbt-kompetensen vid asylprövningen.

Det är också angeläget att Sverige fortsätter arbeta på europeisk nivå för ett regelverk som säkerställer att alla EU-länder ger en fristad åt personer som förföljs eller känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck. Detta arbete ska inkludera såväl lagstiftningen som sådan som en uppföljning av lagens tillämpning i olika EU-länder. Det pågående arbetet för att stärka den gemensamma europeiska asylpolitiken behöver således ha ett tydligt hbt-perspektiv.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbt-personers lika rättigheter. Allvarliga incidenter har inträffat på boenden där asylsökande hbt-personer har utsatts för hot eller attacker från andra boende. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att upprätthålla de boendes trygghet, och att det från första dagen klargörs vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas. Om en persons säkerhet inte kan garanteras på grund av att andra inte accepterar personens sexuella läggning eller könsuttryck är det den hotande som ska flyttas. Frågor kring hbt-rättigheter ska också ingå i den samhällsorientering som erbjuds alla nyanlända.

Internationellt arbete för hbt-rättigheter

Samtidigt som ett antal länder har en positiv utveckling avseende hbt-personers rättigheter finns en oroande utveckling i många länder, också i vårt närområde. De lagar som i många länder förbjuder opinionsbildning i hbt-frågor, eller hindrar hbt-organisationer att arbeta, utgör allvarliga inskränkningar i yttrandefriheten och föreningsfriheten. Allt detta visar att arbetet för hbt-personers rättigheter måste vara en integrerad del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter i stort.

Sverige är ett av de länder som tydligast lyfter fram hbt-personers rättigheter i utrikespolitiken och det internationella biståndet. Eftersom frågorna är kontroversiella i många länder är Sveriges engagemang särskilt betydelsefullt. Mänskliga rättigheter för hbt-personer och arbete för att motverka diskriminering av hbt-personer har de senaste åren i ökad utsträckning inbegripits i de svenska samarbetsstrategierna på biståndsområdet. Sidas finansiering till direkta insatser har också ökat.

Vi anser att hbt-frågor ska vara en prioriterad del av demokratibiståndet. Det svenska stödet till demokratibistånd i hbt-frågor bör därför stegvis trappas upp i en kraftig och långsiktig höjning inom den av Liberalerna föreslagna biståndsramen. För att biståndet ska få rätt effekt är det viktigt att de avsatta medlen används på ett sätt som är väl förankrat i hbt-rörelsen lokalt i de berörda länderna.

Hbt-frågor i EU

EU:s byrå för grundläggande rättigheter genomförde 2013 en omfattande undersökning om situationen för hbt-personer i EU. Drygt 93 000 personer från samtliga 28 nuvarande medlemsländer deltog. Av rapporten framgår att ungefär hälften av alla svars personer sade att de personligen hade känt sig diskriminerade eller trakasserade på grund av sin sexuella läggning. Arbetet för att stärka EU:s diskrimineringskydd för hbt-personer måste därför fortsätta.

Vidare måste EU:s regelverk utvidgas så att samkönade par inbegrips i familjebegreppet i all relevant EU-lagstiftning. Den fria rörligheten inom EU måste gälla fullt ut också för samkönade par. De juridiska och sociala rättigheter som följer med äktenskapet ska inte berövas medborgare i EU vid en flytt till ett annat EU-land.

EU behöver större möjligheter att kunna sätta ner foten gentemot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi anser att EU-kommissionen ska kunna granska hur medlemsländerna lever upp till skyldigheten att skydda och respektera mänskliga rättigheter som de är förbundna att göra enligt fördragen. För att granskningen ska ge effekt behöver också medlemsländerna kunna få sanktioner riktade mot sig om de inte skärper sig.

Vi vill att Sverige arbetar vidare för att antidiskrimineringsdirektivet (där bland annat diskrimineringsgrunden sexuell läggning ingår) slutligen antas, och att arbetet för att inkludera också alla transpersoner i EU:s diskrimineringslagstiftning fortsätter, att EU-rättens familjebegrepp breddas till att inbegripa också samkönade par, så att den fria rörligheten inom EU gäller alla fullt ut samt att EU-kommissionen ska få mandat att granska och utdela sanktioner mot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter.

Bevara kulturarvet

Sverige har nått långt i arbetet för hbt-personers rättigheter och mot den homofobi som finns i samhället. Det arbetet bör bevaras för eftervärlden, och kunskapen om hur individers liv och vardag gestaltats beroende på skilda livsvillkor beroende på sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck behöver tas tillvara. Olika museer har gjort viktiga insatser för att dokumentera hbt-historia. Det bör utredas hur det museala ansvaret för att dokumentera hbt-historia i Sverige kan organiseras framöver.

När kulturutskottet behandlade ett likalydande yrkande i Liberalernas motion 2015/16:2786 avstyrktes detta med hänvisning till bl.a. att staten även i fortsättningen bör vara restriktiv med att främja tillkomsten av nya museer. Utskottet menade vidare att insatser på ett område som förbisetts eller inte uppmärksammats tillräckligt bör genomföras främst inom ramen för den befintliga museiorganisationen, genom exempelvis riktade insatser (bet. 2015/16:KrU9). Liberalerna vill därför poängtera att vårt yrkande inte nödvändigtvis innebär att staten ska ta på sig ett ansvar att främja tillkomsten av ett särskilt museum med ansvar för hbt-historia. Motiveringen från kulturutskottets majoritet synes därför bygga på en missuppfattning. Vi vidhåller därför att det behöver göras en analys av hur ansvaret för att dokumentera hbt-personers liv och historia bäst kan organiseras inför framtiden. En sådan analys är inte att föregripa svaret på frågan, utan syftar snarare till att ge ett förbättrat kunskapsunderlag för kulturarvssektorn och politiska beslutsfattare.

Jan Björklund (L)

Christer Nylander (L)

Tina Acketoft (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Roger Haddad (L)

Nina Lundström (L)

Birgitta Ohlsson (L)

Mathias Sundin (L)

Maria Weimer (L)

Allan Widman (L)

Said Abdu (L)

Maria Arnholm (L)

Bengt Eliasson (L)

Robert Hannah (L)

Fredrik Malm (L)

Mats Persson (L)

Lars Tysklind (L)

Barbro Westerholm (L)

Christina Örnebjär (L)